

HOFJESKRANT

Nieuwsbrief van de Stichting Landelijk Hofjesberaad

nummer 53, voorjaar 2024



**VERSLAG
NAJAARS-
VERGADERING
ZUTPHEN**



**VERSLAG
HUISMEESTERSDAG**

Verder in dit nummer: Van de voorzitter • Huismeestersbijeenkomst • Woningwaarderingstelsel • Hofjesnieuws • Boekennieuws

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

LANDELIJK



HOFJESBERAAD

LANDELIJK HOFJESBERAAD

De Stichting Landelijk Hofjesberaad is bedacht op 8 april 1997 en daadwerkelijk opgericht op 4 juni 1997.

BESTUURSSAMENSTELLING:

R. Brood, voorzitter
Mw M.P.C. Gielink, secretaris
L. de Roos, penningmeester
C.A.M. Schinck, lid
Mw. T.M. van Dijk, lid

HOFJESKRANT

De *Hofjeskrant* is voor geïnteresseerden op aanvraag beschikbaar. Bestuursleden van de aangesloten hofjes krijgen de krant automatisch op hun huisadres. Op de website van het Landelijk Hofjesberaad is de *Hofjeskrant* ook te downloaden en/of te lezen.

SECRETARIAAT

STICHTING LANDELIJK HOFJESBERAAD

Vooruitgangstraat 167, 2032 RK Haarlem
Contactpersoon: Joke Slootheer
Het secretariaat is te bereiken via info@hofjesberaad.nl
www.hofjesberaad.nl

AANMELDING NIEUWE DEELNEMERS

Voor meer informatie over het Landelijk Hofjesberaad en/of de mogelijkheden voor aansluiting bij het beraad kunt u zich richten tot Joke Slootheer (secretariaat).

Natuurlijk zijn wij ook zeer geïnteresseerd in uw reactie op de *Hofjeskrant*. Belt of mailt u gerust, ook als u een actieve bijdrage wilt leveren aan het werk van de stichting.

COLOFON

Uitgave van het Landelijk Hofjesberaad.
Verschijnt tweemaal per jaar: voorjaar en najaar
ISSN: 1872-5619

Redactie: Henk Looijesteijn, Vibeke Kingma (hofjesnieuws)
Vormgeving: Tekst in Vorm, Joke Slootheer
Foto's: Mariëlle Gielink, Piet Gispen, G.C. van Gool,
Henk Looijesteijn, Beatrijs Moolenburgh,
Joke Slootheer, Piet Verhoeven en Jan Willeminck
Druk: Spaarne Werkt, Cruquius



VOORJAARSBIJEENKOMST

De voorjaarsbijeenkomst vindt dit jaar plaats op zaterdag 20 april 2024 in Alkmaar. Vanaf 10.00 uur bent u van harte welkom in de Lutherse Kerk, Oudegracht 185-187. Het Hofjesberaad is dan te gast bij de organiserende hofjes Stichting Het Provenhuis van Gerrit Floriszoon Wildeman ofwel Het Wildemanshofje, Stichting Provenhuis Paling en Van Foreest, Stichting Margaretha Splinter Fonds en Stichting Het Provenhuis van Johan van Nordingen de Jonge ofwel Het Huis van Achten. Op het programma staan onder andere voordrachten van de wethouder van erfgoed en cultuur en de oud-burgemeester van Alkmaar en een stadswandeling langs de Alkmaarse hofjes. U kunt zich aanmelden via info@hofjesberaad.nl.





Historische Hanzestad Zutphen toont zich op zijn best.

VAN DE VOORZITTER

In het afgelopen half jaar is weer eens extra duidelijk geworden waarom een organisatie die de belangen van de hofjes behartigt van groot belang is en zal blijven. In de Kerstnieuwsbrief sprak ik over de wet betaalbare huur. Daarnaast zijn er overheidsinitiatieven rond servicekosten en vindt de rechter dat een bewoner onder bepaalde omstandigheden recht heeft op isolatieglas.

Opvallend is hoe graag Kamerleden en ook bewindslieden uitwassen veralgemeniseren en verheffen tot de norm. Natuurlijk moeten uitwassen worden tegengegaan en vinden we ook dat huren betaalbaar moeten zijn. Er wordt geroepen dat vele mensen meer dan 50 procent van hun inkomen aan wonen kwijt zijn. Men neemt dan alle kosten mee, inclusief energie. Waarschijnlijk heeft u ook gezien dat deze kosten fors toenemen. Niet door een groter verbruik maar doordat de belastingen op bijvoorbeeld gas toegenomen zijn tot meer dan 50 procent van de prijs per kubieke meter. Daar horen we de Kamerleden maar zelden over.

We hebben het op onze bijeenkomsten al vaak over het isoleren van onze panden gehad en zullen er onder leiding van Taetske van Dijk nog regelmatig op terugkomen. We kunnen van elkaar leren welke hobbels er op de weg zijn en hoe we daar het beste mee om kunnen gaan. Tegelijkertijd zijn we bezig te kijken hoe we de subsidieregelingen voor onderhoud (SVOH) de moeite waard kunnen maken. We hebben bij het ontwerp daarvan aan het ministerie al gezegd dat de hoogte van deze subsidie niet in verhouding tot de kosten of moeite staat. Een druppel op de

gloeiende plaat. Nu gaan we opnieuw in conclaaf om te kijken hoe we dit kunnen verbeteren. Heeft u ideeën, laat het ons weten.

Als we het over huren hebben dan schat ik in dat het merendeel van onze hofjes het beleid hebben om onder de maximale sociale huurgrens te blijven. Als het inkomen te laag is, kan men, mits het vermogen niet te groot is, in aanmerking komen voor huursubsidie. Met die huursubsidie, die kan oplopen tot 70 procent van de huur, lijkt het me dat men hier niet tot 50 procent van het inkomen kan komen. We willen binnenkort beter zicht krijgen op die huren, zowel als totaalbedrag als per vierkante meter, en ook of en zo ja op hoeveel punten de huur is gebaseerd. In het nieuwe wetsvoorstel staat dat elke verhuurder die punten moeten communiceren bij het vaststellen van de huur. Voor ons is het belangrijk om hierin inzicht te krijgen, om zodoende onze belangen te kunnen behartigen en antwoord te hebben op vragen van de betrokken ambtenaren. U ontvangt hier nog nader bericht over. Uiteraard zullen we de gegevens altijd geanonimiseerd gebruiken. Het kan de moeite waard zijn om daar op een van onze bijeenkomsten een algemeen beeld over te delen.

Ik kan me voorstellen dat voor onze door vrijwilligers gedreven organisaties het wel erg veel tegelijk is. Maar zoals een van mijn vorige werkgevers al zei, verandering is de enige constante en de meeste van onze organisaties zijn al eeuwen gewend aan veranderende omstandigheden, hoe uitdagend ze soms ook zijn. Het is duidelijk dat het wel steeds meer tijd en kennis vergt om een hofje te besturen. De evolutie van de benodigde kwaliteiten van bestuursleden, zoals door Henk Looijesteijn in ons boek *Bevorderaars van het Goede* is beschreven, blijft hoogst actueel. Dat brengt me er op dat de verkoop van de serie boekjes een zeer groot succes is. We hebben nog maar 16 complete series over. Dus als u nog een set wilt.....

Op zaterdag 20 april zijn we te gast in Alkmaar, weer zo'n prachtige oude stad met hofjes. Ik hoop dat de weergoden ons net zo gunstig gezind zijn als tijdens de vorige bijeenkomsten in Den Haag en Zutphen. Zoals hierboven vermeld, zijn er weer voldoende zaken te bespreken. Tot dan!

Raymond Breed



Een goed bezochte vergadering in industriële setting.

NAJAARSVERGADERING

De najaarsbijeenkomst van het Landelijk Hofjesberaad vond op 21 oktober 2023 plaats in Zutphen, in het Koelhuis, een voormalig pakhuis aan de IJssel. Het Hofjesberaad was er te gast bij de Sint Anthony Groote Broederschap, dat sinds de 18de eeuw het Ruiterhofje beheert. Aanwezig waren ongeveer 84 vertegenwoordigers die ongeveer 39 hofjes vertegenwoordigden.

Na een welkomstwoord door LHB-voorzitter Raymond Brood, vertelde Jan Cees van Hasselt namens de Broederschap over de geschiedenis ervan. De Broederschap werd

in 1451 opgericht ter ere Gods en ten behoeve van armen. Men hield twee keer per week een mis in de Walburgiskerk, één voor de levende leden en één voor de overleden leden. Het lidmaatschap stond

aanvankelijk open voor zowel mannen als vrouwen. Ook na je overlijden kon je nog worden ingeschreven als lid, hetgeen voordelig was omdat de Broederschap dan de begrafenis deed. Het was als het ware



Het Ruiterhofje met zijn ruiters.



een soort Dela, een begrafenisonderne-
 ming *avant la lettre*. Na de Reformatie,
 aan het einde van de 16de eeuw, wer-
 den alleen nog mannen toegelaten tot de
 Broederschap, die altijd 50 leden telde.
 Het bestuur bestond uit 3 mannelijke be-
 stuursleden en 2 gildemeesters, met door-
 stroming op basis van anciënniteit. De
 bestuursleden moesten woonachtig zijn in
 de directe omgeving van Zutphen.

In 1784 kocht de Sint Anthony Groote
 Broederschap voor 140 gulden het in
 slechte staat verkerende en verwaarloosde
 Ruitershofje. Dat uit 19 woningen be-
 staande hofje was in 1571 opgericht door
 de bierbrouwer Johan Ruiter. In 1789
 waren er nieuwe huisjes gebouwd en kwa-
 men er weer nieuwe bewoners. Ruim een

eeuw later werd er aan de Berkelsingel een
 nieuw hofje gebouwd, waar nu 17 huis-
 jes zijn, bewoond door zowel mannen als
 vrouwen.

Vervolgens was het woord aan professor
 Hanno Brand, verbonden aan de Fryske
 Akademy te Leeuwarden, die vertelde over
 het verleden van Zutphen als Hanzestad.
 Het jaar 2023 is uitgeroepen tot Hanzejaar
 ter gelegenheid van de oorsprong van dit
 stedenverbond 850 jaar eerder. Het was
 een handelsnetwerk, waarbij de meeste
 Hanzesteden in het binnenland liggen,
 niet alleen aan zee. Er waren ongeveer 150
 Hanzesteden. Het was het grootste han-
 delsweg dat eeuwen lang belangrijke
 handelswegen over de Noordzee en de
 Oostzee beheerste. Men handelde vooral



Met de klok mee: Hanno Brands, Jan Cees van Hasselt, Raymond Brood, Lout de Roos en Taetske van Dijk.



Peter Hoebe vertelt over het verduurzamen van monumenten.

in grondstoffen als hennep, hout, was, bont, ijzer en dergelijke. In het netwerk nam Zutphen een plaats in als knooppunt van handelswegen over land en de IJssel.

Het doel van de Hanze was het transparant houden van de handel door middel van gelijke uitgangspunten, als prijsbepalingen, afspraken over vervoer, het waarborgen van veiligheid, het verminderen van transactiekosten, het handhaven van voorrechten, het verschaffen van rechtsbescherming en bemiddeling, warenopslag en dergelijke. Nederlandse steden die voor langere of kortere tijd deel uitmaakten van de Hanze waren Kampen, Deventer, Zutphen, Elburg, Harderwijk, Nijmegen, Dordrecht, Amsterdam, Brielle, Zierikzee en Stavoren. Vanaf 1367 werd regelmatig vergaderd, een tijdrovende bezigheid omdat de heenreis drie weken duurde, er twee maanden werd vergaderd waarna er weer drie weken over de terugreis werd

gedaan. Het leidde op den duur tot een geringe deelname aan de vergaderingen en het uitstel van besluitvorming. Begin 17de eeuw werden de laatste vergaderingen gehouden en was de bloeitijd van de Hanze voorbij.

Na deze historische inleidingen zat Raymond het huishoudelijke deel van de vergadering voor. De begroting voor 2024 werd toegelicht door penningmeester Lout de Roos. Enkele hoofdpunten uit het lopende jaar zijn: drie nieuwe leden zijn toetreden, maar ook hebben drie woningcorporaties met hofjesbezit het lidmaatschap opgezegd. De Hofjesreeks is dit jaar zeer succesvol verkocht. Joke Slootheer zal gaan stoppen met het secretariaat: haar dochter Merel Slootheer zal echter op termijn de productie van de Hofjeskrant en het onderhoud van de website overnemen.

Raymond lichtte vervolgens een nieuwe

bedreiging voor de hofjes toe, de voorgestelde wijziging van het puntenstelsel door het ministerie van Binnenlandse zaken. Door middel van de Wet Betaalbare Huren wil de overheid meer betaalbare middenhuren realiseren, maar vrij onverwacht kwam ook naar voren dat men ook het puntenstelsel wil vereenvoudigen. In plaats van 50 punten extra voor monumenten wil men overgaan naar een opslagsysteem. Dat kan zeer negatieve gevolgen hebben voor de inkomsten en exploitatie van hofjes. Diverse hofjes hebben inmiddels hun bevindingen opgestuurd naar het bestuur. Niet alle hofjes worden geraakt door deze wetwijziging maar dat kan anders worden als de kosten door verduurzaming zodanig stijgen dat naar de maximale toegestane huur moet worden overgegaan. Het LHB werkt samen met de Stichting Samenwerkende Monumenteigenaren, stadsherstelorganisaties, het restauratiefonds en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

Het Ministerie van OCW is op dit ogenblik tegen de aanpassing zolang niet duidelijk vaststaat wat de effecten voor de exploitatie zullen zijn en wil het ingezette beleid van monumentenbehoud niet op deze wijze gefrustreerd zien worden. Ook is OCW bang dat het zal leiden naar een extra vraag naar monumentenonderhoudssubsidies. De rekening van eventuele huurverlagingen komt dan bij OCW te liggen. Monumentenverduurzaming kan hierdoor ook worden beperkt of niet uitvoerbaar zijn.

Raymond wees erop dat hofjes specifiek een unieke waarde hebben voor de gemeenschap. Het advies van de LHB is dan ook om op 50 punten te blijven zitten, enerzijds vanwege de bescherming van het stadsgezicht en het monumentenbehoud,





anderzijds vanwege de sociale kant van de hofjes. Het kan geen kwaad als hofjesbestuurders hun burgemeesters hierop wijzen, zo besluit Raymond.

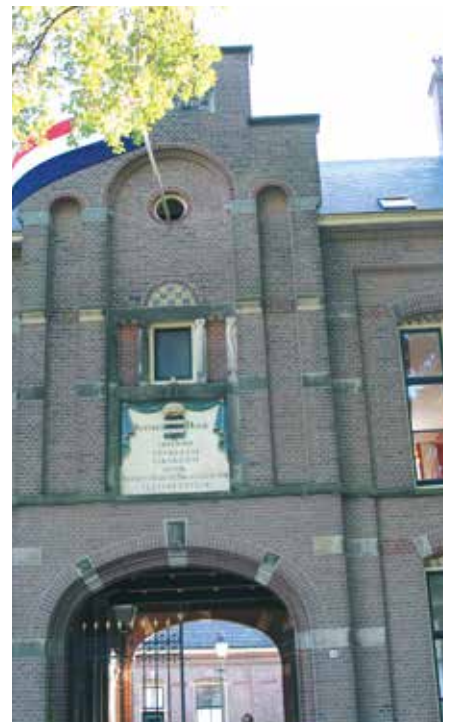
Het derde deel van de najaarsvergadering stond in het teken van verduurzaming. LHB-Bestuurslid en architect Taetske van Dijk vertelde over de voortgaande verduurzaming van het Hofje van Heijthuijsen en de maatregelen die zijn genomen om de huisjes van het hofje beter te isoleren en efficiënter te verwarmen. Dat is nog niet eenvoudig. Er zijn nu verschillende vormen van verwarming geplaatst – in het ene huisje vloerverwarming, in het andere lagetemperatuurradiatoren – om te kijken wat het beste werkt. In de buitenmuren is een warmteterug-

winningsysteem aangebracht en tevens zijn in elk huisje meteen de keukens en de badkamers vervangen. Dat komt per huisje op zo'n 60.000 euro, waarbij subsidies een verwaarloosbare rol kunnen spelen.

Nadat Taetske haar ervaringen had gedeeld, hield Peter Hoebe, adviseur Duurzame Monumenten, een inleiding over het technisch verduurzamen van monumenten. Met behulp van een warmtebeeldcamera kan men een duurzaamheidsscans maken en zien waar aantrekkelijk eenvoudige maatregelen als het isoleren van een vlieringvloer, het weren van tocht door deuren en ramen, het dichtmaken van kierens als een brievenbus en bij raamkozijnen uit te voeren zijn. Bij het Restauratiefonds kan een duurzaamheids-

onderzoek worden aangevraagd en een tegemoetkoming voor verduurzamingskosten.

Aan het einde van de vergadering bedankte Raymond de sprekers voor hun bijdrage en de Groot Broederschap voor de gastvrije ontvangst. Aangezien het Ruitershofje reeds in het bezit is van het traditionele steentje met bijbehorende oorkonde, volgt nog een ander passend aandenken. Na een heerlijke lunch in Het Koelhuis volgde een historische stadswandeling met deskundige gids van het stadswandelinggilde Zutphen, uiteraard langs de Zutphense hofjes, de Agnietenhof, de Borrenhof en natuurlijk het Ruitershofje. De najaarsbijeenkomst werd daarna afgesloten met een borrel in het Koelhuis.



Deze en de vorige bladzijde: impressies van de wandeling door het historisch hart van Hanzestad Zutphen.

HUISMEESTERSBIJEENKOMST

Op 12 oktober 2023 werd de jaarlijkse huismeestersdag van het Landelijk Hofjesberaad weer gehouden, dit jaar in Haarlem. Ongeveer 35 huismeesters kwamen bijeen in de Gravinnehof, een van de moderne hofjes van Haarlem, waar ze werden ontvangen met koffie. Het dagprogramma was uitermate gevarieerd, waardoor veel van het Haarlems hofjesbestand kon worden bezichtigd.

Daarna werd naar het indrukwekkende Hodshonhuis gewandeld, waar de huismeesters namens Vereniging Hendrick de Keyser werden ontvangen door architectuurhistoricus Wouter van Elburg. Hij vertelde over de geschiedenis van het ontstaan van de vereniging, opgericht in 1918, en over de hofjes die door de jaren heen in het bezit zijn gekomen van deze deelnemer van het LHB. Vele daarvan zijn historische liefdadigheidshofjes: de meest recente aanwinst van de vereniging is een ware parel in de kroon, het Teylershofje.

Na de gebruikelijke en door de huismeesters altijd zeer waardevol geachte uitwisseling van ervaringen werd van het Hodshonhuis terug gewandeld naar het Gravinnehof voor soep en het – inmiddels bijna gebruikelijke – broodje kroket. Na de lunch werden de huismeesters door Wouter van Elburg rondgeleid in het Teylershofje en was het mogelijk de bij-



zondere regentenkamer van het hofje te bezoeken, met het fraaie en indrukwekkende portret van de eerste regenten-directeuren van Teyler's Stichting.

Door een miezerig regentje werd daarna naar de tuinkamer van het Frans Loenenhofje gewandeld waar de dag met live muziek – mede verzorgd door regent Wil van Schaik – en een borrel werd afgesloten.

Mariëlle Gielink



Beneden en boven: Wouter van Elburg vertelt over het Teylershofje.



Live muziek in het altijd gastvrije Frans Loenenhofje.



Voor een monument als het Teylershofje is winterweer altijd een uitdaging.

VOORGENOMEN AANPASSING WONINGWAARDERINGSSTELSEL

Het Hofjesberaad maakt zich grote zorgen over de wijzigingen die minister Hugo de Jonge (Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) wil doorvoeren in het woningwaarderingsstelsel in het kader van de *Wet Betaalbare Huur*. Als de voorstellen doorgaan kunnen de huren van monumentale woningen zo sterk gaan dalen, dat deze onbetaalbaar worden voor maatschappelijke vastgoedorganisaties zoals hofjes.

Het gaat om de aanpassing van het puntenstelsel voor woningwaardering. In het huidige stelsel mogen de huren van rijksmonumentale woningen met 50 punten verhoogd worden. In het nieuwe stelsel wil de minister dit vervangen door een opslag van 30 procent voor nieuwe huurders. Onderzoeksbureau VPRC heeft in opdracht van de Samenwerkingsorganisatie Monumenteneigenaren (SOM), waar het LHB ook lid van is, de eventuele gevolgen van deze wetswijziging voor de huurprijzen van rijksmonumentale woningen in kaart gebracht.

Na de eerste overleggen met het ministerie van BZK werden de voorstellen aangepast. Het ministerie heeft vervolgens de kosten van de doorrekening van deze aanpassingen aan VPRC betaald. De aansturing gebeurde gezamenlijk door SOM en BZK. Hierdoor is er een consistente lijn

in de doorrekeningen aangehouden en zijn de gevolgen zo objectief mogelijk in beeld gebracht. VPRC kwam tot de conclusie dat de wijziging zal leiden tot een verslechtering van het jaarlijkse exploitatieresultaat voor verhuurders van deze woningen. Verschillen in huurprijs kunnen daarbij oplopen tot meer dan 36 procent! Het verlies aan inkomsten de komende jaren kan in de tonnen lopen als de voorstellen in ongewijzigde vorm doorgaan.

In totaal bezitten de bij SOM aangesloten organisaties ongeveer 6500 rijksmonumentale woningen en nog vele honderden monumentale woningen met een andere status. Zij zijn geen commerciële verhuurders en keren dus geen rendement uit. De binnenkomende huren investeren zij in onderhoud, renovatie en in toenemende mate in verduurzaming. Als de huren steeds lager uitvallen, zal dit steeds moeilijker en uiteindelijk onmogelijk worden. De voorgestelde wijzigingen zullen bovendien vooral effect hebben op de huren van sociale woningen. De hofjes, met veelal seniorenhuisvesting, zullen hierdoor enorm geraakt worden.

Het LHB is zeer actief en intensief bij het wetgevingstraject betrokken en is nadrukkelijk geconsulteerd door de betrokken ambtenaren van BZK, wat wel tot meer inzicht en begrip en enige verbetering heeft geleid maar niet tot het totaal

gewenste resultaat. Met name niet voor kleine woningen. BZK heeft wel toegezegd nog specifiek over hofjes te willen praten.

Het SOM heeft de Tweede Kamer opgevoerd de voorstellen van Hugo de Jonge aan te passen door de huidige regeling voor monumenten te handhaven, dan wel een huuropslag gedifferentieerd toe te passen. Op die manier hopen zij te voorkomen dat zij de exploitatie van monumenten niet meer kunnen opbrengen en dat wonen voor huurders in deze monumenten onbereikbaar wordt.

Naast de voorstellen over het puntenstelsel speelt nog een uitspraak van de kantonrechter in een geschil over dubbel glas. Deze jurisprudentie kan problemen voor monumentale hofjes gaan opleveren. Het gaat om een huurwoning in de Utrechtsestraat te Amsterdam. De eigenaar wilde dubbel glas plaatsen in de bestaande schuiframen van de woning en de kosten daarvan doorberekenen aan de huurder. Die was het daar niet mee eens en spande een zaak aan. De rechter heeft nu geoordeeld dat enkel glas ook in een monument als een gebrek moet worden gezien. De eigenaar moet dat op eigen kosten verhelpen en mag daar niet de huren voor verhogen. Mogelijk gaat de eigenaar van het pand nog in hoger beroep.

Vibeke Kingma

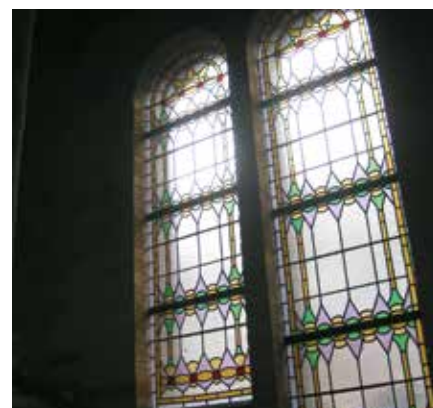
HOFJESNIEUWS

AMSTERDAMS HOFJESBERAAD

Het Amsterdamse Hofjesberaad was op 8 februari 2024 te gast in de Lutherhof aan het Staringplein. Door een misverstand was wethouder Alexander Scholtes (D66), die enerzijds zorg en anderzijds monumenten en erfgoed in zijn portefeuille heeft, verlaat. De voorzitter van het bestuur vertelde de aanwezigen daarom eerst over de verduurzamingsmaatregelen die in de Lutherhof zijn genomen.

Voor wethouder Scholtes, in april 2023 aangetreden, was het echt een kennis-

makingsbezoek. Ook zijn ambtenaren bleken nog slecht op de hoogte van het verschijnsel hofjes. Scholtes wil graag dat in de oude binnenstad ouderenzorgmogelijkheden blijven bestaan. Het leidde tot een levendige gedachtewisseling, want sommige Amsterdamse hofjes hebben al lang geen oudere bewoners meer vanwege de ongeschiktheid daarvoor van de gebouwen. Anderen hebben wel een oudere bevolking, maar kunnen geen verzorgingshuisfunctie bieden. Aan de orde kwam dat de lutherse diaconie her en der nieuwe



hofjes of vergelijkbare gemeenschappen sticht met bewoners uit verschillende leeftijdscategorieën, om plekken te scheppen waar mensen naar elkaar om kijken. Niet overal blijkt die mengeling van leeftijden goed te werken.

Uit het gesprek bleek dat veel hofjes graag zien dat de subsidieregelingen minder stroperig worden en minder tijd kosten. Wethouder Scholtes poogt verduurzamingsmaatregelen van monumenten vergunningsvrij te maken, maar zover is het nog niet. Een van de bestuurders bracht in dat er in Haarlem wordt gewerkt aan een stedelijke 'hofjesvisie', samen met de verantwoordelijke wethouder. Dat zou in Amsterdam ook goed kunnen. Duidelijk bleek dat er veel waarde wordt gehecht aan een betere communicatie en contact met het gemeentebestuur en afgesproken werd een vervolgspraak te maken met de wethouder of zijn naaste medewerkers op het gebied van wonen. De wethouder moest vroeg weg, maar de verzamelde hofjesbestuurders kregen nog een rondleiding in het hofje en er werd tijdens de borrel flink bijgepraat.

REGENTENAPP

De app Regent 3.0, ontwikkeld door Lucas Boreel, regent van de Hofjes van Staats en Noblet en bestuurslid van Diogenes, is bedoeld als een laagdrempelig platform waarop zaken waar hofjesbestuurders op stuiten aan de orde kunnen worden gesteld. Het doel hiervan is het delen van kennis en het versterken van het LHB-netwerk. De appgroep is alleen bestemd voor hofjesbestuurders. Regent 3.0 blijkt in een behoefte te voorzien. Sinds de

voorjaarsvergadering van 2023 hadden 8 personen zich aangemeld, zo bleek tijdens de najaarsvergadering; daarna is het aantal nog toegenomen en op het ogenblik van schrijven staat de teller op 25 deelnemers aan de groepsapp. Onderwerp van veel conversaties in de app is uiteraard verduurzaming en alles wat daar bij komt kijken. Aanmelding voor de app kan door naar info@hofjesberaad.nl een e-mail te sturen of via een appberichtje aan Lucas Boreel op diens telefoonnummer 06-51198017.





Een Haags rijtjeshuispaleis.

DEN HAAG: HOFJE VAN NIEUWKOOP IN DE NRC

Op 12 oktober 2023 verscheen in de serie 'Huiswaarts' van Bernard Hulsman in de NRC een stuk over hofjes. De serie behandelt de geschiedenis van woonhuizen, van eenkamerwoningen tot kastelen en woonwijken door de eeuwen heen.

Hulsman ziet hofjes met hun eenvoudige rijtjes huisjes als een voorloper van het in het huidige Nederland alomtegenwoordige rijtjeshuis. Hij maakt daarbij wel de kanttekening dat hoewel de meeste hofjes eenvoudig van opzet waren, er ook uitzonderingen bestonden. De uitzondering die hij in het stuk beschrijft is het

Hofje van Nieuwkoop in Den Haag. In dit hofje is het eerdere buitenverblijf van stichter Johan de Bruyn van Buytewech (1590-1657) opgenomen als middelpunt, met daar tegenover een indrukwekkende classicistische toegangspoort. Deze twee gebouwen zijn met elkaar verbonden door rijtjes identieke woningen. De woningen stonden oorspronkelijk rond een bleekveld. Die is bij de restauratie in de jaren tachtig vervangen door een tuin in Hollands-classicistische stijl. Hulsman beschouwt het hofje vanwege de monumentale bouwstijl als het 'enige rijtjeshuispaleis' van Nederland.

Er valt wel iets te zeggen voor Hulsmans fraai gevonden bijnaam, maar hoewel het Hofje van Nieuwkoop als grootste hofje uit de Gouden Eeuw inderdaad een hofje als een paleis is, zijn er wel meer mooie hofjes te noemen die je ook zo zou kunnen noemen. In elk geval is alle aandacht voor willekeurig welk hofje in een 'kwalityeitskrant' mooi mee genomen in een tijd waarin het woonbouwkundig erfgoed onder druk staat van Haagse plannenmakers die het hofje maar al te vaak over het hoofd zien.

AMSTERDAM: NIEUW LUTHERS HOFJE IN AANBOUW

De lutherse diaconie in Amsterdam investeert al jaren in het opbouwen van nieuwe gemeenschappen binnen de stad, vaak in de vorm van een hofje-achtige instelling. Na de Augustanahof in West heeft de diaconie nu in december 2022 in Oost een gebouw aangekocht met het doel dit om te vormen tot een nieuw woonhof met een buurtfunctie. Het betreft het

ooit als school gebouwde voormalige politiebureau op het adres Balistraat 100-104.

Een projectteam bestaande uit architectenduo PoncDeWinter, ontwikkelaar DID B.V. en een afvaardiging van het bestuur van het lutherse Oude Mannen- en Vrouwenhuis OMOVH is nu bezig met de eerste fase van de transformatie van politiebureau naar woonhof. Motto en uitgangspunt van de ontwikkeling van het

woonhof is 'Omzien naar elkaar en naar de buurt'.

Het meerjarenproject zal op den duur naar schatting 20 wooneenheden opleveren plus een gemeenschappelijke ruimte.

Wie belangstelling heeft voor dit project kan contact opnemen via: info@omvh.nl. Hier kunt u zich ook aanmelden voor de Nieuwsbrief, om op de hoogte te worden gehouden van de ontwikkelingen.



Ruim 80 gasten, waarvan veel (oud-)bewoners, waren aanwezig bij de feestelijkheden.

AMSTERDAM: HET RAEPENHOFJE 375 JAAR

Vlak na het ter perse gaan van de vorige *Hofjeskrant* ontvingen wij nog foto's van de lustrumviering van het 375-jarige Raepenhofje in Amsterdam. Wij vonden de foto's te leuk om ze niet alsnog op te nemen.



Vondel wijdde een gedichtje aan stichter Pieter Adriaensz Raep (1581-1666) en zijn hofje. Op 17 september 2023 troffen ze elkaar weer op de Palmgracht.



De speciaal ontworpen lustrumtheedoek is verkrijgbaar via www.raepenhofje-winkel.nl.



Voorzitter Mariëtte Zoetmulder werd benoemd tot Lid in de orde van Oranje Nassau.



Het bestuur ontving uit handen van locoburgemeester Alexander Scholtes de Jubileumpenning van Amsterdam.

BOEKENNIEUWS

Maar liefst drie boeken dit keer, uit Leiden, Zwolle en Leeuwarden. Om met het eerst verschenen boek te beginnen, de **Joost Frans van der Lindenspoort in Leiden is een hofje dat opvalt door de openheid ervan: tot 1932 was het net zo besloten als veel andere Leidse hofjes, maar toen werd de naburige bebouwing afgebroken. Het hofje kreeg daardoor een heel ander aanzicht en de nu overbodige poort werd in 1936 afgebroken.**



Het is een van de interessante weetjes in het boek dat het regentencollege van het hofje heeft laten verschijnen over de 350-jarige geschiedenis ervan. Het heeft een wat ongebruikelijke naam: met 'poort' kon in het verleden ook worden verwezen naar een doodlopend straatje omringd door huizen. Het hofje ontstond in de 17de eeuw, uit een boomgaard die in 1607 werd aangekocht door een leerlooier die er tien huisjes liet bouwen. Zijn zoon Joost Fransz van der Linden (c. 1601-1668) kreeg het later in handen. Aangezien hij ongehuwd en kinderloos was bepaalde hij dat er een hofje van deze huisjes moest worden gemaakt. Zijn nicht, bij wie hij inwoonde, en haar man werden de eerste regenten. Zij waren ook kinderloos, lieten geld na aan het hofje en bepaalden dat het regentschap in de familie moest blijven. Het liep echter anders en het bestuur kwam in 1687 in handen van een geheel remonstrants bestuur. De verwevenheid met de remonstrantse kerkgemeenschap duurde tot ver in de 20ste eeuw, maar werd in 2001 beëindigd.

De auteurs van het boek laten er geen twijfel over bestaan dat de geschiedenis van het hofje niet zonder fikse meningsverschillen verliep. Regent Frans Houtuijn († 1688) bepaalde dat er van zijn nalatenschap ook een hofje moest worden gebouwd, maar de regenten gebruikten

het vermogen lange tijd voor de poort, totdat in 1735 alsnog het door hem gewenste hofje werd gebouwd, niet na de nodige onenigheid tussen de regenten en de ouderlingen van de remonstrantse gemeente. Na de Tweede Wereldoorlog ontstond ook de nodige frictie tussen het regentencollege enerzijds en de bewoners anderzijds. Van oudsher waren dat vooral ouderen – dikwijls dienstboden – die een bedrag betaalden om in het hofje te mogen wonen. Tot 1953 ontvingen zij preuven. Vanaf 1968 woonden er ook jongeren en streefde men naar een gelijke verdeling van ouderen en jongeren. Het onderhoud liet echter veel te wensen over en leegstand trad op; uiteindelijk trad een nieuw regentencollege aan dat het hofje restaureerde. Sindsdien verkeert het hofje in goede staat.

Het boek geeft een overzicht van de geschiedenis van het hofje, de bebouwing en bewoning ervan, verhaalt in grote lijnen de bestuursgeschiedenis, behandelt de modernisering van het hofje en bevat een regentenlijst. Bijzondere figuren in de

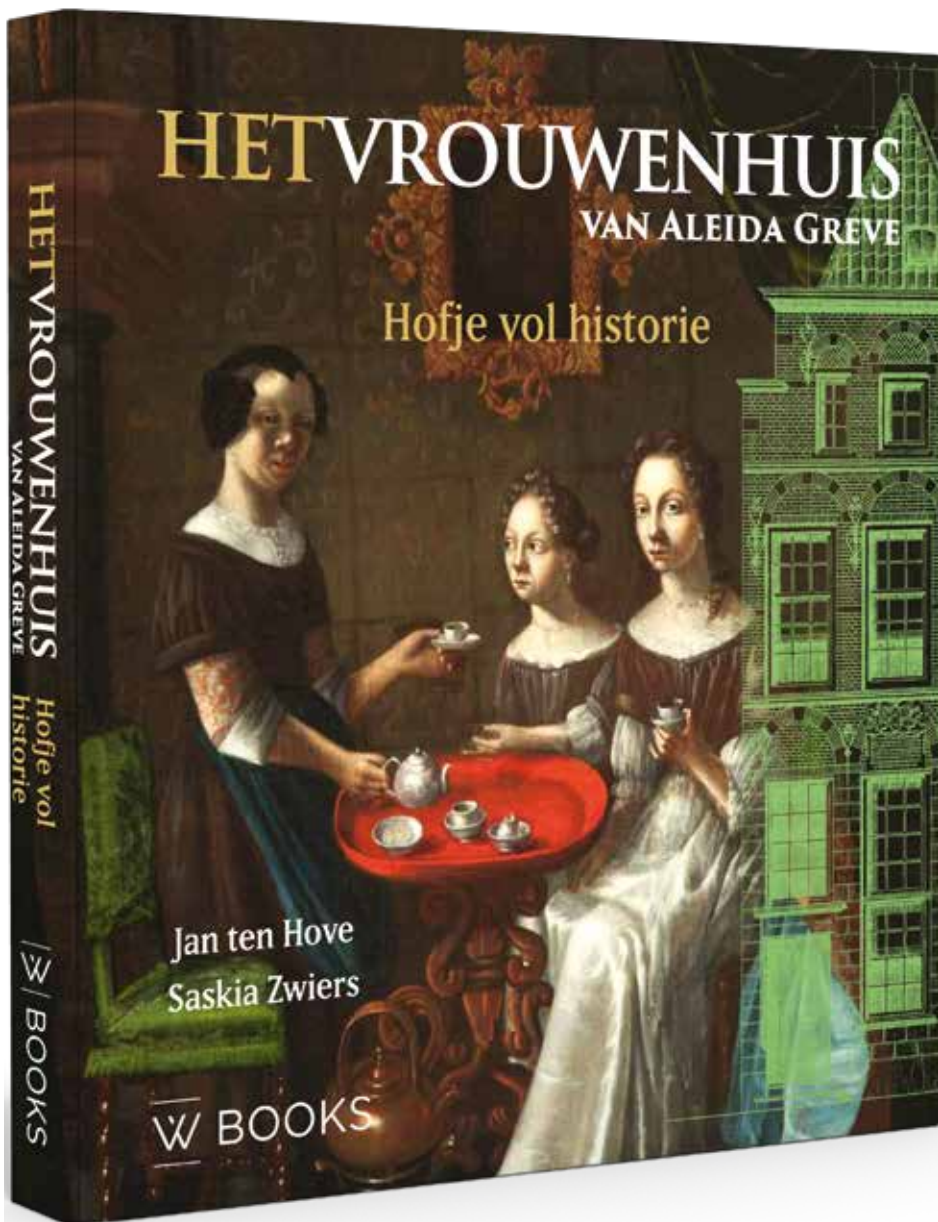
geschiedenis van het hofje komen natuurlijk ook aan de orde, zoals een wat onbetrouwbare 19de-eeuwse penningmeester en een bewoonster die op haar oude dag nog ging trouwen maar daar spijt van kreeg – net als de regenten, die hadden toegestaan dat haar echtgenoot bij haar was komen wonen.

Al met al heeft dit op het eerste gezicht wat onopvallende en minder bekende Leidse hofje toch ook een heel bewogen verleden. Ondanks de rijke Leidse hofjesgeschiedschrijving zijn er nog betrekkelijk weinig boeken over de individuele hofjes in Leiden: dit boek is dan ook een welkome aanwinst.

Zwolle heeft nog maar één hofje, maar dat heeft al een voorbeeldige traditie opgebouwd op het gebied van de eigen geschiedschrijving. Het Vrouwenhuis van Zwolle is een van de bijzonderste hofjes van ons land. Niet alleen is het de enige van de Zwolse hofjes dat nog bestaat, het is ook nog altijd ondergebracht in het oorspronkelijke gebouw, het woonhuis van stichteres Aleida Greve (1670-1742).



De regentenkamer van het Vrouwenhuis.



woonsters hadden. Het Vrouwenhuis was altijd een vrouwsamenleving – met als uitzondering de regenten. Pas in 1943 trad de eerste regentes toe – de weduwe van de voorzitter-penningmeester, die haar mans financiële taken overnam.

Aan de orde komt ook het landbezit, noodzakelijk voor het inkomen van de stichting, de aanpassingen aan de moderne tijd die noodzakelijk werden in de 20ste eeuw, zoals waterleiding, toiletten en de badkamer voor algemeen gebruik die in 1952 werd geïnstalleerd. De bouwgeschiedenis van het complex is dankzij de grootscheepse restauratie ook opgehelderd – en verschafte broodnodige kennis over het vroege verleden van het middeleeuwse pand aan de Melmarkt, waar geen geschreven bronnen voor beschikbaar zijn.

Wie door het prettig geschreven boek bladert, krijgt door de vele mooie illustraties een fraai beeld van het Vrouwenhuis, zijn stichteres, bestuurders en bewoners. Daarnaast nodigt het uit tot een bezoek – en dat is mogelijk, want het Vrouwenhuis kan op afspraak voor groepen van 5 tot

Het heeft een bijzonder kunstbezit in de vorm van de schilderijen die de jonge Aleida met een paar andere jonge vrouwen maakte en die met elkaar een bijzonder ensemble vormen. Het Vrouwenhuis heeft tegenwoordig dan ook een museale functie op de benedenverdieping, terwijl er negen studentes van het Zwolse conservatorium wonen op de bovenverdieping en in de voormalige directricewoning.

Zoals alle monumentale hofjes moest het Vrouwenhuis in de jaren 2020-2022 een grootscheepse restauratie ondergaan, reden voor het bestuur om de Zwolse historicus Jan ten Hove te vragen om zijn in 1994 uitgekomen boek over de geschiedenis van het hofje te herzien en uit te breiden met hulp van directrice Saskia Zwiers. Het resultaat mag er zijn: een mooi verzorgd en kleurrijk boek over Aleida Greve en haar hofje door de eeuwen heen, geplaatst in het kader van de geschiedenis

van de Zwolse hofjes in het algemeen – grotendeels verdwenen, vermoedelijk omdat in Zwolle de meeste van dergelijke instellingen in een huis waren ondergebracht in plaats van in een klassiek hofje. Het Vrouwenhuis overleefde ook de nodige bedreigingen: naast de soms slechte staat van het oude gebouw in 2011 een brand in een buurpand en snel tanende belangstelling voor een plekje in het hofje na de invoering van de AOW en de opkomst van het bejaardentehuiswezen.

Ten Hove en Zwiers presenteren in chronologische volgorde de bouwgeschiedenis van het complex, de bewoners ervan, Aleida Greve en haar zusters, de bestuursvorm – tot 1916 één regent afkomstig uit de stichtersfamilie die alles regelde, nadien een driekoppig bestuur – de bewoonsters en de gouvernantes, opzichtsters en directrices die van begin af aan in een vrijwel ononderbroken lijn het toezicht op de be-

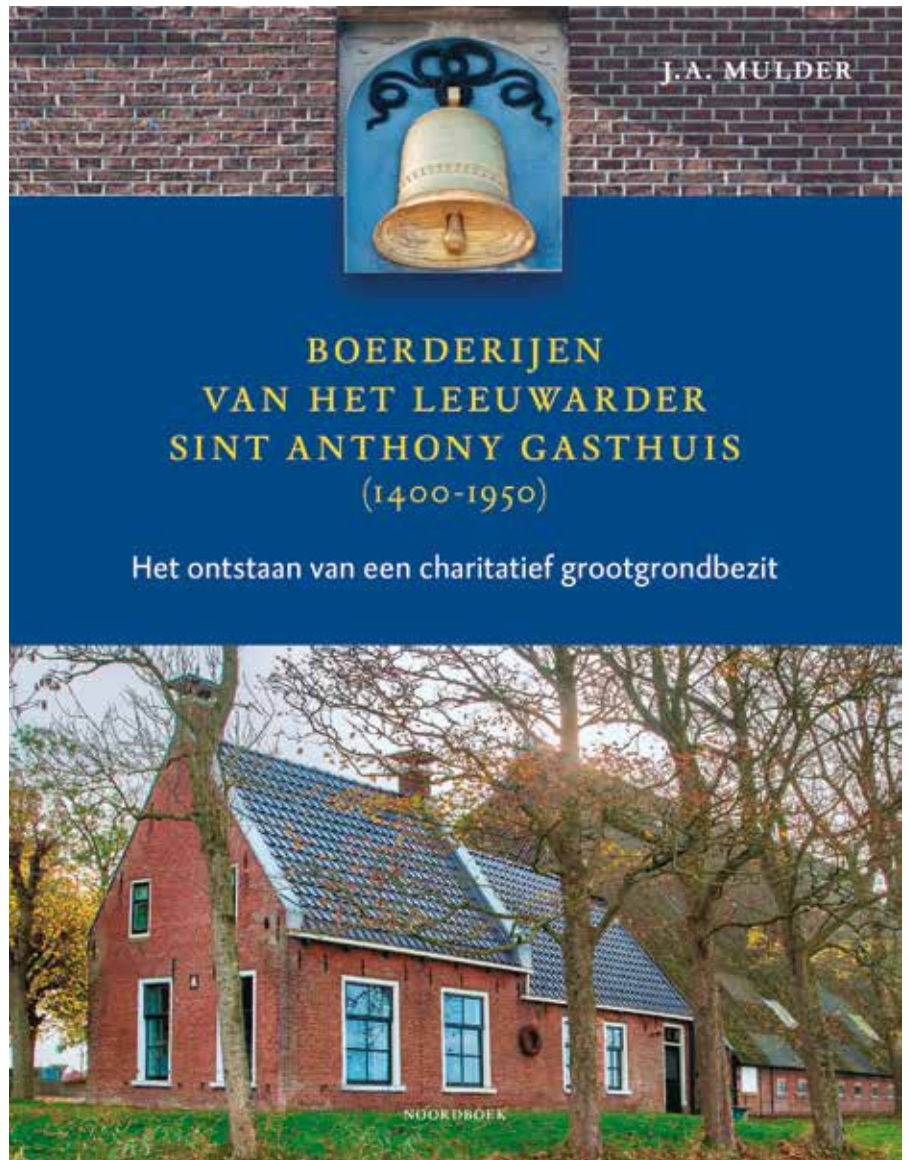


Aleida Greve zwaait haar bezoek uit; schildering op een deur.

15 man worden bezocht. Naast het bijzondere gebouw op zich leert de bezoeker ook het nodige over het leven in een hofje. Voor wie voorlopig nog niet naar Zwolle gaat, is dit boek een goed alternatief. Het is ook nog eens heel instructief: veel hofjesbestuurders zullen er herkenbare zaken in aantreffen.

Veel hofjes hebben in heden en verleden landbezit gehad – zoals ook het Vrouwenhuis. Het Sint Anthony Gasthuis te Leeuwarden heeft zelfs een zeer groot landbezit, ruim 1400 hectare. In 2025 zal deze deelnemer aan het Hofjesberaad het 600-jarig bestaan vieren, al is het vermoedelijk een kwart eeuw eerder gesticht door de machtige Leeuwarder edelman Gerrit Cammingha (c. 1340-1410). Het oudste document in het goed bijgehouden archief is echter uit 1425, toen er een huis aan het gasthuis werd geschonken. Vooruitlopend op het jubeljaar is er nu een zeer kloek en zeer verzorgd boek verschenen over het boerderijenbezit van het gasthuis van ongeveer 1400 tot 1950. Het verwierf door de eeuwen heen een zeer groot landbezit, door schenkingen, een aandeel in de door de gewestelijke overheid geschonken kloostergoederen, en aankopen. Grondbezit was en is voor het gasthuis een zeer belangrijke bron van inkomsten. ‘Grond bood meer vastigheid’, aldus de schrijver van het boek, boerderijkenner Jan Mulder. Ook andere Friese liefdadigheidsinstellingen hadden en hebben een groot grondbezit, dusdanig dat de boerderijen ook wel een eigen term hadden – ‘gasthuisplaatsen’.

Het vele grondbezit is goed vastgelegd in een omvangrijk archief – er is duidelijk heel veel archiefonderzoek voor nodig geweest om dit in detail vast te leggen. Mulder beschrijft de geschiedenis van de grondverwerving door de eeuwen heen – van boerderijen, weilanden, hooilanden et cetera – en hoe de omgang met het grondbezit te plaatsen is binnen de bredere geschiedenis van Friesland. De Reformatie leidde bijvoorbeeld tot de opheffing van de kloosters, waarbij de stad Leeuwarden 156 hectare land van de stadskloosters schonk aan het gasthuis. Vroege aankopen van land waren mogelijk omdat sommige adellijke geslachten zo achteruit gingen door de Tachtigjarige Oorlog dat ze hun bezit moesten verkopen. Iets wat men destijds ongaarne deed. De Franse tijd leidde tot gedwongen landverkoop – ruim 249 hectare oftewel een kwart van het landbezit toentertijd moest worden verkocht. Een gevoelige aderlating.



Daar staat tegenover dat in de 20ste eeuw het gasthuis nog grote schenkingen kreeg van welgestelde Friezen en twee keer een groot landbezit gelegateerd kreeg. Na 1950 zorgde de stadsuitbreiding van Leeuwarden voor veel meer veranderingen – reden om de geschiedschrijving daarvan aan een toekomstig historicus van het gasthuisbezit over te laten. Er staat niettemin zeer veel interessants in het boek, want het gaat niet alleen over de boerderijen en de verwerving van het landbezit, maar ook over de schenkers en de verkopers, de pachters en opvallende voogden, zoals Tjaard Nicolaas Suringar (1741-1820), de voogd die het archief zo goed ordende, en Hendrik Willem van der Kolk (1768-1819), die er aan bijdroeg dat het kop-hals-rompboerderijtype wijd verbreid werd in Friesland. Mulder besteedt ook ruimschoots aandacht aan de ontwikkelingen in de landbouw die van invloed waren op het beheer van het grondbezit. *En passant* verhaalt hij ook

interessante aspecten van het verleden die om de een of andere wijze zijn weggezakt in het nationale geheugen. Zoals dat koning Willem III zo'n energiek landbouw- en bosbouw pionier was. Al liep lang niet alles zoals hij wilde, Mulder laat zien dat de koning een zeer belangrijke rol speelde in het vernieuwen van de Nederlandse landbouw in de tweede helft van de 19de eeuw. Het werpt toch een wat ander licht op 'Koning Gorilla'.

Het boek van Jan Mulder is een belangrijke bijdrage aan het vaak nog wat veronachtzaamde – want ingewikkeld en tijdrovend – onderzoek naar de wording van charitatief kapitaal. Voor hofjes met grondbezit kan dit boek een fraaie en inzichtelijke geschiedenis bieden van het hoe en waarom van de totstandkoming van dat bezit. En wie weet biedt het inspiratie voor nadere bestudering van het eigen grondbezit.

BOEKENINFORMATIE



R. Boter & I. Leendertse, *Een hofje genaemt Joost Franszn. Poort. 350 jaar bewoning aan de Marendorpse Achtergracht*, uitgave in eigen beheer, Leiden, 2022, geen ISBN, 94 bladzijden, gebonden, geïllustreerd, €20 (excl. verzendkosten à €4,95). Het boek kan worden besteld door een mail aan: info@joostfransenvanderlindenspoort.nl.



Jan ten Hove & Saskia Zwieters, *Het Vrouwenhuis van Aleida Greve. Hofje vol historie*, Uitgeverij WBOOKS, Zwolle, 2023, ISBN 978 94 625 8587 4, 208 bladzijden, gebonden, geïllustreerd in kleur, €29,95.



J.A. Mulder, *Boerderijen van het Leeuwarder Sint Anthony Gasthuis (1400-1850). Het ontstaan van een charitatief grootgrondbezit*, Uitgeverij Noordboek, Gorredijk, 2023, ISBN 978 94 6471 076 2, 496 bladzijden, gebonden, geïllustreerd in kleur, €49,95.

AANBIEDING: HOFJESREEKS VOOR 75 EURO

Met de publicatie van *Hofjes over de grens* in 2021 werd het hofjesgeschiedenisproject voltooid. Een initiatief dat in 2014 door het Landelijk Hofjesberaad werd opgestart, gesteund door de deelnemers en gesponsord door enkele deelnemende hofjes.

De titels die in deze reeks verschenen, zijn na publicatie aangeboden aan de deelnemers en vonden gretig aftrek onder hofjesbewoners en hofjesbesturen. Maar ook daarbuiten bleek er een aanzienlijke belangstelling. Zodoende kon de *Hofjesreeks* zich ontwikkelen tot een standaardwerk van maar liefst 6 boekjes:

1. *Open en besloten. Het hofje is terug van nooit weggeweest*
2. *Hofjes als Paleizen. Stichters, bouwers en bewoners in de 17de en 18de eeuw*
3. *Bevorderaars van het goede. Een kleine bestuursgeschiedenis van het Nederlandse hofje*
4. *Traditie in beweging. Nederlandse hofjes in de periode 1800-1940*
5. *Tussen 'Goidscameren' en Hofjes. De ontwikkeling van charitas en ouderenzorg in Nederland tot ca. 1600*
6. *Hofjes over de grens. Een Europese erfenis*

Doordat één van de titels was uitverkocht waren er geen complete series meer te verkrijgen. Door een grote bestelling konden we echter een herdruk van deze ontbrekende titel realiseren waardoor we thans beschikken over een kleine voorraad van de complete serie van 6 titels. Een aantal is bestemd als relatiegeschenk voor sprekers en voor nieuwe deelnemers. De overige complete series bieden wij thans exclusief aan onze deelnemende hofjes aan. Niet alle deelnemers zijn in de gelegenheid geweest de complete serie aan te schaffen. Mogelijk zijn er hofjes en/of (nieuwe) regenten die belangstelling hebben voor de publicatie van de Hofjesreeks. Hier is uw kans!

Wij bieden u thans de gelegenheid om de complete serie aan te schaffen voor slechts €75 (incl. porto en verzendkosten). Deze aanbieding geldt zolang de voorraad strekt en op volgorde van binnenkomst van de bestellingen. Uw bestelling kunt u plaatsen bij het secretariaat van het Landelijk Hofjesberaad.

Cees Schinck

